

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-17>

УДК 338.58:65

СТАН РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В БУДІВНИЦТВІ

THE STATE OF REFORMING THE PRICE SYSTEM IN CONSTRUCTION

Ісаєнко Дмитро Валерійович

доктор технічних наук,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6093-3967>**Isaienko Dmytro**

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Проаналізовано динаміку розвитку будівельної галузі за останні 10 років. Проведено ретроспективний аналіз системи ціноутворення в будівництві за роки незалежності України та у радянський період. Проаналізовано сутність реформи будівельної галузі, яка була проведена Міністерством у справах будівництва та архітектури. Виділено основну проблему сучасної системи ціноутворення у будівництві, яка полягає у відсутності належного і постійного державного моніторингу оптимально-мінімальних показників матеріальних ресурсів в розрізі регіонів відповідно до технічного рівня та показників, які визначаються проектною документацією. Вказано на небезпеку прийняття нормативних актів, що можуть призвести до зловживань та неефективного використання державних коштів. Рекомендовано продовжити чинність стандартів з питань ціноутворення в будівництві мінімум на два роки та повернути зазначені стандарти до сфери Міністерства розвитку громад та територій України; створити у сфері діяльності даного міністерства структуру для моніторингу вартісних показників на матеріальні та технічні ресурси; започаткувати механізм регулювання заробітної плати для працівників, які здійснюють проектування та будівництво об'єктів, що зводяться за державні кошти.

Ключові слова: будівництво, система ціноутворення, ціна, вартість, кошторис, стандарт.

Проанализирована динамика развития строительной отрасли за последние 10 лет. Проведен ретроспективный анализ системы ценообразования в строительстве за годы независимости Украины и в советский период. Проанализированы сущность реформы строительной отрасли, которая была проведена Министерством по делам строительства и архитектуры. Выделена основная проблема современной системы ценообразования в строительстве, которая заключается в отсутствии должного и постоянного государственного мониторинга оптимально-минимальных показателей материальных ресурсов в разрезе регионов согласно технического уровня и показателей, которые определяются проектной документацией. Указаны опасности принятия нормативных актов, которые могут привести к злоупотреблениям и неэффективному использованию государственных средств. Рекомендовано продолжить действие стандартов по вопросам ценообразования в строительстве минимум на два года и вернуть указанные стандарты в сферу Министерства развития общин и территорий Украины; создать в сфере деятельности данного министерства структуру для мониторинга стоимостных показателей на материальные и технические ресурсы; сформировать механизм регулирования заработной платы для работников, осуществляющих проектирование и строительство объектов, возводимых за государственные средства.

Ключевые слова: строительство, система ценообразования, цена, стоимость, смета, стандарт.

The dynamics of development of the construction industry for the last 10 years is analyzed. A retrospective analysis of the pricing system in construction during the years of independence of Ukraine and in the Soviet period. The essence of the reform of the construction industry, which was carried out by the Ministry of Construction and Architecture, is analyzed. The main problem of the modern pricing system in construction is highlighted, which is the lack of proper and constant state monitoring of optimal and minimum indicators of material resources in terms of regions in accordance with the technical level and indicators determined by the project documentation. The peculiarities of the pricing system in the construction industry, which was put into operation in 2000, are analyzed. The peculiarities and shortcomings of the pricing system in construction, which has been in force since 2015, are highlighted. The proposals on pricing, introduced in the bill 2234 "On amendments to some legislative acts of Ukraine to determine

the pricing system in the construction of public roads" are analyzed. The idea of autonomous pricing based on the formation of the contract price and tender offers on the basis of aggregated indicators of the cost of certain types of work, the main component of which is the cost of material resources, which is determined on the basis of non-minimum prices. another region. The danger of adopting regulations that could lead to abuse and inefficient use of public funds is pointed out. It is recommended to extend the standards on pricing in construction for at least two years and return these standards to the Ministry of Communities and Territories of Ukraine to ensure the formation and implementation of state policy in the field of pricing in construction; to create a structure in the sphere of activity of this ministry for monitoring of cost indicators for material and technical resources; to start a mechanism for regulating wages for employees who design and build facilities that are built at public expense; to conduct an audit and ensure the updating of software packages to determine the cost of construction.

Keywords: construction, pricing system, price, cost, estimate, standard.

Постановка проблеми. Будівництво є галуззю економіки, яка закладає основи для ефективного функціонування народного господарства країни. Економічний ефект від розвитку цієї галузі полягає у мультиплікаційному ефекті інвестицій, що стимулюють розвиток видобутку корисних копалин, виробництва будівельних матеріалів, виробництва обладнання та меблів тощо. Сучасні економічні умови вимагають від підприємств швидкої реакції на зміни, які відбуваються на макрота мікрорівнях його функціонування. Особливо небезпечними є зміни в структурі споживання, в цінах та в зовнішньоекономічній політиці для підприємств будівельної галузі. Продукція багатьох підприємств-виробників будівельних матеріалів матеріаломістка та енергоємна, тому ці підприємства вкрай чутливі до коливань ціни на енергоресурси та сировину. Тому розвиток будівельної галузі України безпосередньо залежить від системи ціноутворення та ролі держави в цьому процесі, а питання покращення системи ціноутворення є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції розвитку будівельної галузі останнім часом розглядалися у роботах Окландера М.А., Педько І.А., Яшкіної О.І. [2, с. 385–390; 3]. Проблеми ціноутворення в Україні, закордонний досвід, основні проблеми ціноутворення в умовах глобалізації досліджувалися Окландером М.А. [3] Сташкевич Н.М., Красильніковою Е.В. [4], Орловим О.О., Сурмай Д.А. [5, с. 391–400]. Але, поза розглядом науковців залишилися питання щодо реформування системи ціноутворення саме в будівництві та роль держави у цих процесах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка рекомендацій щодо реформування системи ціноутворення в будівництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відслідкувавши стан українських підприємств, можна побачити, який тернистий шлях пододала країна за 30 років своєї незалежності. Гіперінфляція на початку

90-х років, відсутність до 1996 року національної грошової одиниці, світова фінансова криза 2008–2009 років, бойові дії на сході країни – все це негативно позначилось на інвестиційному кліматі і, як наслідок, на стані справ у будівельній галузі. Через низький попит з боку замовників, невисокий рівень офіційної заробітної плати протягом 2012–2020 років, чисельність працівників будівельної галузі зменшилась з 836 до 664 тисяч осіб (рис. 1).

Частка будівництва у валовому внутрішньому продукті знизилась до 2,2-2,5%, що у 3-4 рази менше, ніж у технічно розвинутих країнах. Деяке покращення, яке відбулось протягом 2018–2019 років, призупинилось у 2020 році – обсяг капітальних інвестицій у минулому році відносно 2019 року впав майже на 40%. Вдвічі знизився обсяг введеного в експлуатацію житла, протягом минулого року із державного та місцевого бюджетів на капітальні інвестиції було направлено більше 80 млрд. грн., що лише на 7% менше, ніж у 2019 році (табл. 1) [1].

Останнім часом, поряд з питаннями реформування системи архітектурно-будівельного контролю, переходу на параметричний метод нормування у будівництві, запровадження BIM-технологій, постало актуальним питання реформування системи ціноутворення у будівельній галузі, яка, на думку окремих фахівців, є застарілою та зберегла радянське підґрунтя.

Радянська система ціноутворення у будівництві ґрунтувалась на централізованому управлінні з боку Держбуду СРСР з делегуванням деяких повноважень Держбудом союзних республік лише у сфері житлово-цивільного будівництва. Таке управління здійснювалось в умовах планової економіки та мінімального рівня інфляції. Тому оптові і роздрібні ціни оновлювались один раз на 15 років, що вимагало відповідних змін у системі ціноутворення в будівництві.

На основі оптових і роздрібних цін Держбудом СРСР розроблялись та затверджувались

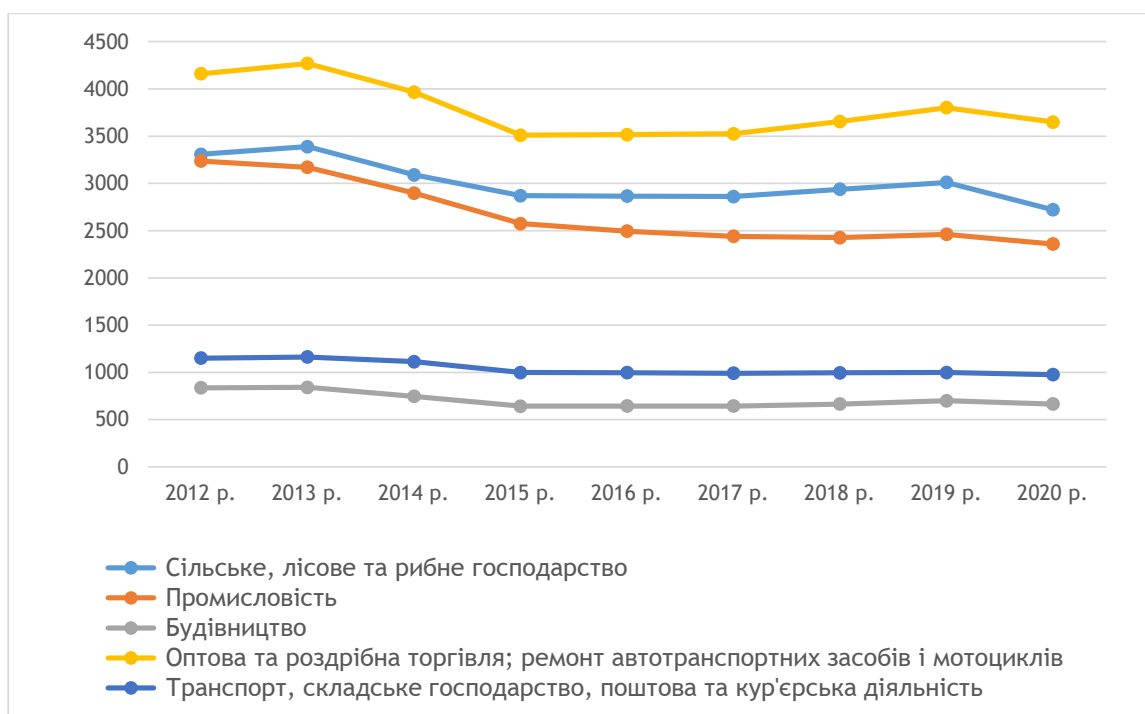

Рис. 1. Динаміка чисельності зайнятих в Україні за галузями (2012–2020 рр.)

Джерело: [1]

єдині райони одиничні розцінки. Усі матеріали, вироби та конструкції поділялись на місцеві та привозні. Для місцевих матеріалів та виробів встановлювались однозначні усереднені лімітовані транспортні витрати. Для визначення заробітної плати затверджувались єдині норми і розцінки (ЄНІР).

Від вартості матеріальних витрат і заробітної плати визначались планові накопичування та прибуток. Тому, чим більшою була

вартість матеріальних ресурсів, тим більшими ставали як планові накопичування так і прибуток, що викликало занепокоєння навіть за тих часів. Для об'єктів житлового призначення, що зводились за типовими проектами, затверджувались укрупнені показники – прејскуранти, однак з великою кількістю поправок. Адже у будівництві навіть за типовими проектами існувало безліч об'єктивно непередбачуваних обставин.

Таблиця 1

Індекси будівельної продукції за видами у 2011–2020 роках¹ [1]

	Будівництво, усього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
2011	120,0	114,9	101,7	122,1	124,4
2012	92,7	93,9	93,5	94,1	91,7
2013	89,0	96,6	111,3	90,0	82,8
2014	79,6	79,6	103,5	66,3	79,7
2015	87,5	91,7	98,9	85,8	83,7
2016	117,5	120,8	117,8	123,7	114,0
2017	126,4	121,5	116,3	126,1	131,7
2018	108,6	103,5	100,9	105,7	113,6
2019	123,6	119,1	104,8	130,3	127,7
2020	105,6	93,7	83,5	100,3	115,6

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, за 2014–2020 рр. також без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Примітка: індекси за 2015–2019 роки переглянуті у зв'язку зі зміною базисного року (2016 = 100%).

Саме таку систему ціноутворення в будівництві отримала незалежна Україна у 1991 році, на території якої на той час налічувалось приблизно 400 будівельно-монтажних трестів та крупних будівельно-монтажних управлінь, близько 80-ти домобудівних комбінатів та цехів крупно-панельного домобудування, значна кількість підприємств промисловості будівельних матеріалів, де було зайнято загалом 1,5 млн. працівників. Усі вони, окрім організацій Міжколгоспбуду, мали державну форму власності.

Державою було проголошено про перехід від планової економіки до економіки на ринкових засадах у 1993 році, а новоствореним Міністерством у справах будівництва та архітектури, була запропонована та реалізована на відповідному законодавчому підґрунті радикальна реформа будівельної галузі, яка передбачала роздержавлення та розукрупнення будівельних організацій – на сьогодні їх налічується більше 30-ти тис., практично усі недержавної форми власності, та перехід на вільне ціноутворення при будівництві об'єктів будь-якого функціонального призначення незалежно від джерел фінансування, окрім об'єктів, що зводяться за рахунок державних коштів. В основу державного регулювання були покладені ресурсні елементні кошторисні норми – матеріальні, технічні та трудові ресурси. Які в свою чергу були відокремлені від вартісних показників радянських одиничних розцінок. У разі появи на ринку нових матеріальних ресурсів, машин, механізмів, технологій передбачалось розроблення у складі проектної документації індивідуальних ресурсних норм. Вартісні показники матеріальних ресурсів повинні були надаватись з початку Держкомцін, потім Мінекономіки, у подальшому Держбудом України, яким для супроводу нормативного забезпечення ціноутворення у будівництві була створена науковиробнича фірма «Інпроект». Структурним підрозділом центрального апарату Мінрегіону це питання забезпечувалося до 2015 року. На жаль, воно залишається актуальним і на сьогодні – відсутність державного належного і постійного моніторингу оптимально-мінімальних показників матеріальних ресурсів в розрізі регіонів відповідно до технічного рівня та показників, які визначаються проектною документацією.

Принципове питання реформування системи ціноутворення того періоду полягало у зміні бази для визначення ряду витрат, у першу чергу загальновиробничих, адміністра-

тивних та прибутку. Було науково обґрунтовано, що такою базою повинні стати трудовитрати, а не вартісні показники, які, зрозуміло, включали вартість матеріальних ресурсів. Така основа мала значно менше негативних наслідків, вона повинна була періодично нівелюватись та оновлюватись відповідними змінами у нормативній базі. При цьому вартість трудовитрат (людино-години, людино-дня) повинна була регулюватись Держбудом України шляхом періодичного (один, інколи навіть двічі на рік) шляхом встановлення рекомендованого рівня заробітної плати під усереднений розряд працівників – 3,8. Вперше такий рівень було запроваджено у 2000 році Держбудом України у розмірі 330 грн., на той час середня заробітна плата за усіма видами економічної діяльності складала 160 грн., а мінімальна – 90 грн. За таких підходів за рівнем заробітної плати будівельна галузь була на 4-му місці серед 36 видів економічної діяльності. Слід зазначити, що адаптацію системи ціноутворення в будівництві до ринкових засад Україна здійснила першою серед усіх колишніх республік Радянського Союзу, про що свідчив обмін досвідом на рівні Міжурядової Ради країн СНД з питань будівництва та численні делегації з Білорусі, Казахстану, Молдови, які приїздили для вивчення українського досвіду. Усі напрацювання у цьому напрямку за період 1993–2000 років були узагальнені і знайшли відображення у державних будівельних нормах – «Правила визначення вартості будівництва», остання редакція яких була затверджена Держбудом України у 2000 році [6]. Таким чином було завершено перехід на нову ринкову систему ціноутворення у будівельній галузі.

Починаючи з 2015 року такий підхід було відмінено. Як наслідок, на сьогодні будівництво, незважаючи на його фондоутворююче значення і нелегку будівельну професію за рівнем заробітної плати знаходиться на 14 місці серед 16-ти видів економічної діяльності, що є однією із вагомих причин відтоку фахівців будівельних професій з України. Крім того, згідно із Законом України «Про стандартизацію» розроблення та затвердження усіх стандартів, що стосуються будівельної галузі, у тому числі з питань ціноутворення в будівництві, перейшли до сфери Національного органу стандартизації, підпорядкованого Мінекономіки. Відтак виникла колізія – стандарти розробляє і затверджує один центральний орган виконавчої влади, а формує і реалізує державну політику, не маючи інстру-

ментарію, інший. Декілька років велась полеміка з цього питання, яка закінчилась прийняттям рішення, що система ціноутворення в будівництві буде визначатись не національними стандартами, а кошторисними нормами та нормативами, які будуть розроблятися та затверджуватись Міністерства розвитку громад та територій України. Це рішення було закріплено змінами до Закону України про стандартизацію, які були затверджені Законом України від 20.10.2019 № 132 – IX. Відповідно до цього закону, національні стандарти у сфері ціноутворення в будівництві припиняють свою дію з 16 жовтня 2020 року і стають чинними кошторисні норми та нормативи.

Найбільш активною у цьому напрямку є позиція фахівців Укравтодору, яка полягає в отриманні автономної системи ціноутворення для дорожньої галузі та запровадження ряду ефективних, на їх погляд, новацій. Перш за все, фахівцями цього відомства генерується ідея створення автономної системи ціноутворення дорожнього будівництва, яка була запропонована законопроектом 2234 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення системи ціноутворення в будівництві автомобільних доріг загального користування», прийнятого Верховною Радою України у першому читанні.

Цим законопроектом передбачається внесення змін у відповідні статті Законів України «Про інвестиційну діяльність» та «Ціни і ціноутворення», якими обов'язковість застосування кошторисних норм і нормативів при здійсненні будівництва об'єктів за державні кошти не розповсюджується на будівництво автомобільних доріг загально користування. А вартість нового будівництва, реконструкцій, ремонту та утримання автомобільних доріг загального користування визначається на підставі методик та правил, які затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства. Сутність ідеї автономного ціноутворення, генерована Укравтодором та підпорядкованими йому організаціями, полягає у тому, що формування договірної ціни та тендерних пропозицій може здійснюватися на підставі укрупнених показників вартості окремих видів робіт, основною складовою застосування яких є вартість матеріальних ресурсів, яка визначається на підставі не мінімальних цін, а не вище середньозважених, що склалися у тому чи іншому регіоні.

До питань оновлення нормативної бази з питань ціноутворення повернулися тільки у вересні 2020 року. Було оголошено тендер на виконання наукової роботи щодо вивчення європейського та світового досвіду з питань ціноутворення, на підставі якого повинні були бути підготовлені до кінця року відповідні кошторисні норми та нормативи. З деяких дивних обставин, можливо під тиском на Міністерство розвитку громад та територій України «дорожнього братства», у листопаді переможцем тендеру на виконання цієї роботи став інститут «ДерждорНДІ», підпорядкований Укравтодору, який до формування загальнодержавних підходів з питань ціноутворення в будівництві до того не мав ніякого відношення. Слід зазначити, що на вивчення світового і європейського досвіду та підготовку кошторисних норм та нормативів фахівцям інституту було відведено лише один місяць.

В кінці грудня минулого року на засіданні секції Науково-технічної ради Міністерства розвитку громад та територій України з питань економіки та ціноутворення в будівництві була розглянута виконана інститутом робота, яка презентувалась як реформа системи ціноутворення. Однак члени секції дійшли спільної думки, що як нормативний акт чи документ вона не може бути схвалена, а може лише бути використана у подальшій роботі. На сьогодні ДерждорНДІ презентує на круглих столах завершену роботу, статус якої ще не визначено. Однак це є тільки напрацювання щодо правил визначення вартості будівництва та проектних робіт. А відносно кошторисних норм та нормативів, нічого не зроблено інститутом так, як з цього моменту пройшов короткий період. Головне у поданій роботі те, що презентовано інститутом раніше – можливість переходу на укрупненні вартісні показники.

Застосування кошторисних норм та нормативів передбачається виключно та обов'язково для об'єктів, що споруджуються за державні кошти. Відтак, в загальному вигляді кошторисна вартість проектною організацією може бути достовірно визначена лише на підставі ресурсних норм, якими передбачені витрати матеріальних і технічних ресурсів та трудовитрати, помножені на їх вартісні показники.

Якщо брати досвід технічно розвинутих країн – вартість матеріальних та технічних ресурсів визначається за мінімальною ринковою ціною для ресурсів відповідної якості, а вартість трудових ресурсів регулюється за соціально-економічним станом, який складається у

тій чи іншій країні. Наприклад, у США у кожному штаті для будівельної галузі встановлюються мінімальний і максимальний рівні погодинної оплати: мінімальний – 13\$ за годину, максимальний – до 100\$ для найбільш кваліфікованих фахівців в залежності від штату. Причому такий рівень заробітної плати встановлюється для об'єктів, що споруджуються за державні кошти, і він є найвищим по відношенню до інших джерел фінансування – зрозуміло, для можливості залучення найбільш кваліфікованих кадрів на зведення таких об'єктів.

Застосування укрупнених вартісних показників при формуванні договірної ціни та підготовки тендерних пропозицій, визначених на основі середніх показників вартості матеріальних ресурсів, що склалися в регіоні, та інших середньозважених показників апріорі приречена на неуспіх. Адже кошторисна вартість, визначена в проектній документації на основі ресурсних норм і мінімальних показників вартості ресурсів, навіть з точки зору елементарного математичного розуміння, завжди буде нижчою тієї, яка визначається за усередненими показниками.

Повертаючись до дорожньої галузі, то при картельній домовленості, одна структура – розроблятиме і затверджуватиме власні правила і показники, узгоджені з партнерами, підпорядкований Укравтодору інститут «ДерждорНДІ» на цій основі розробляє проектну документацію, а підпорядковані або інші споріднені підрядні організації дещо знижують власні укрупнені показники, виходячи з того, що на ринку є ресурси з нижчими показниками, ніж середні, і виграють тендер. При цьому, якщо такий підхід буде мати законодавче та нормативне підґрунтя, то аудиторська служба, рахункова палата та правоохоронні органи не зможуть застосовувати процес контролю за ефективним використанням державних інвестицій.

Висновки. Важливою умовою для розвитку підприємництва є створення привабливого інституційного середовища, так як Україна має значний споживчий ринок, вигідне геополітичне розташування, багаті природні ресурси, кваліфіковану потужну наукову базу.

Стосовно структурної політики, то вона повинна ґрунтуватися, на визнанні пріоритетності наукомістких і високотехнологічних галузях економіки, які не зруйновано до кінця і які в змозі зберегти економічний потенціал економіки України.

На нашу думку, щоб зменшити залежність від ціноутворення потрібно розро-

бляти механізм щодо покращення розвитку та модернізації підприємництва в економіці України. На основі вищезазначеного пропонуємо брати до уваги, такі варіанти покращення та модернізації:

- не приймати запропоновані інститутом пропозиції в якості нормативного акту чи документу, як такі, що можуть призвести до зловживань, та неефективного використання державних коштів;

- доцільно звернутись Міністерству розвитку громад та територій України до Кабінету Міністрів та Верховної Ради України з пропозицією – ввести зміни до Закону України «Про стандартизацію», якими продовжити чинність стандартів з питань ціноутворення в будівництві мінімум на два роки та повернути зазначені стандарти до сфери Міністерства розвитку громад та територій України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері ціноутворення в будівництві;

- встановлення відповідних законів з метою посилення боротьби з корупцією;

- удосконалення інституційного середовища щодо створення сприятливих умов для розвитку підприємництва;

- оновити правила визначення вартості за усіма напрямками виходячи дійсно із світового досвіду;

- провести оновлення ресурсних елементних кошторисних норм, перш за все виходячи з економічних напрямків інвестиційної діяльності за державні кошти на найближчі роки;

- виходячи з досвіду технічно розвинутих країн, створити у сфері діяльності Міністерства розвитку громад та територій України структуру, яка буде здійснювати постійний моніторинг вартісних показників на матеріальні та технічні ресурси з застосуванням інформаційних технологій, та початковому етапі визначитись з джерелом фінансування такої структури;

- виходячи із світового досвіду, започаткувати ефективний механізм регулювання заробітної плати для працівників, які здійснюють проектування та будівництво об'єктів, що зводяться за державні кошти, з метою збереження та повернення втраченого кадрового потенціалу;

- провести аудит та забезпечити оновлення програмних комплексів з визначення вартості будівництва.

Таке покращення та модернізація сприятимуть економічному зростанню, поліпшенню рівня життя та зниженню безробіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.06.2021).
2. Окландер М.А., Педько І.А. Прогнозування збуту інноваційної або імпортозамінної продукції підприємствами-виробниками бетону. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. (13). С. 385–390.
3. Mykhailo Oklander, Olena Chukurna, Tatiana Oklander, Oksana Yashkina. Methodical Approach to Calculating Information Value in Pricing Policy in Supply Chains. *Estudios de Economía Aplicada*. 2020. Vol. 38. No 4. URL: <http://ojs.ua.es/ojs/index.php/eea/article/view/4009> (дата звернення: 14.07.2021).
4. Шашкевич Н.М., Красільнікова К.В. Сучасні проблеми ціноутворення в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2–3. С. 135–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2017_2-3_14 (дата звернення: 04.06.2021).
5. Орлов О.О., Сурмай Д.А. Управління цінами, витратами і прибутком за умов багатомоноклітурного виробництва на засадах концепції маржинального підходу. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 183. С. 391–401.
6. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва». URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1_z_-Zm_noyu-1.pdf (дата звернення: 12.05.2021).

REFERENCES:

1. Official site of the State Statistics Service [Official site of the State Statistics Service]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
2. Oklander M.A., Ped'ko I.A. (2016) Prognozuvannya zbutu innovacijnoi abo importozaminnoi produkcii pidpriemstvami-virobnikami betonu [Forecasting the sale of innovative or import-substituting products by concrete manufacturers]. *Ekonomichnij visnik Nacional'nogo tekhnichnogo universitetu Ukraini «Kiivs'kij politekhnichnij institut»*, (13), 385–390. (in Ukrainian)
3. Mykhailo Oklander, Olena Chukurna, Tatiana Oklander, Oksana Yashkina (2020) Methodical Approach to Calculating Information Value in Pricing Policy in Supply Chains. *Estudios de Economía Aplicada*, vol. 38, no. 4. Retrieved from: <http://ojs.ua.es/ojs/index.php/eea/article/view/4009>
4. Stashkevich N.M., Krasil'nikova K.V. (2017) Suchasni problemi cinoutvorennja v Ukraini [Modern problems of pricing in Ukraine]. *Visnik social'no-ekonomichnih doslidzhen'*, 2–3, 135–143. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2017_2-3_14 (in Ukrainian)
5. Orlov O.O., Surmaj D.A. (2016) Upravlinnja cinami, vitratami i pributkom za umov bagatonomenklaturnogo virobnictva na zasadah koncepcii marzhinal'nogo pidhodu [Management of prices, costs and profits in terms of multi-item production on the basis of the concept of marginal approach]. *Aktualni problemi ekonomiki*, 183, 391–401.
6. DSTU B D.1.1-1:2013 «Pravila viznachennja vartosti budivnictva» [DSTU B D.1.1-1: 2013 "Rules for determining the cost of construction"]. Retrieved from: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1_z_-Zm_noyu-1.pdf